

Онопрієнко Оксана Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу початкової освіти
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

АПРОБАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПЛОТНИХ КЛАСАХ НУШ

Від 2017 року в нашій країні запроваджується Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». До реформування долучена НАПН України. Спільно з МОН України виконується план заходів із забезпечення і супроводу реформи середньої освіти.

До цього процесу в повному складі приєднався відділ початкової освіти. Наша робота розгорнулась за такими напрямками:

1. Нормотворча діяльність. У складі робочих груп МОН України розроблено:

- Державний стандарт початкової освіти;
- під керівництвом О. Я. Савченко створено типові освітні програми для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти;
- розроблені свідоцтва досягнень учнів початкової школи, що відповідають новим вимогам до контрольної-оцінювальної діяльності.

2. Методичне забезпечення початкової школи. На його реалізацію розроблено:

- методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у перших класах закладів освіти, випущено збірник методичних рекомендацій;
- за науковою редакцією Н. М. Бібік опубліковано поради для вчителя НУШ, яким нині користуються в усіх закладах середньої освіти України.

3. Навчальне забезпечення НУШ. Співробітники відділу стали авторами та співавторами підручників української мови (Пономарьова К. І., Савченко О. Я., Вашуленко О. В.); математики (Онопрієнко О. В., Листопад Н. П.); «Я досліджую світ» (Бібік Н. М., Андрусенко І. В.), які перемогли у всеукраїнських конкурсах проектів підручників у 2018 і 2019 роках й друкуються за державний кошт; розроблені й упроваджуються навчальні посібники для учнів 1-х класів (Мартиненко В. О., Прищепа О. Ю.).

4. Просвітницька діяльність. Відділом започатковано й реалізовується постійно діючий семінар «Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів». У 2018 р. проведено 12 семінарів, у 2019 – 4; на допомогу вчителям НУШ за підтримки керівництва Інституту проведено три всеукраїнські вебіари, за якими онлайн стежили понад 5 тисяч учасників; опубліковано 16 методичних статей у журналах для вчителів початкової школи.

5. Моніторингове дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи. Розробниками

інструментарію моніторингу були О. В. Онопрієнко і К. І. Пономарьова. Відповідно до плану заходів із запровадження Концепції «Нова українська школа», з 2017/18 навчального року відбувається всеукраїнський експеримент за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової освіти» на базі загальноосвітніх навчальних закладів. Відділ початкової освіти також активно долучений до цього експерименту. Зокрема, Н. М. Бібік і О. В. Онопрієнко призначені науковими консультантами експерименту; Н. М. Бібік, К. І. Пономарьова, О. В. Онопрієнко, Н. П. Листопад упродовж двох років надають пілотним класам навчально-методичне забезпечення до уроків української мови, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Така участь в експерименті, а також супровід використання наших розробок у перший рік функціонування НУШ дозволили здійснити апробацію результатів науково-методичного дослідження. Попередній аналіз апробації напрацювань привів нас до низки висновків, якими хочемо поділитися із шановним науковим товариством.

Серед матеріалів, запропонованих пілотним класам, були навчальні посібники з української мови, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Ми обрали форму навчальних зошитів, у яких поєднали матеріали, що традиційно вміщують у підручниках і робочих зошитах. Вчителі відзначили, що такий формат є доцільнішим і зручнішим для початкової школи. Відомо, що подібні видання набули популярності в багатьох країнах, де поцінують як існує освіта й де на освіту не шкодують коштів. Так, нині модний досвід Фінляндії показує, що в державі втілили принцип «гроші ходять за дитиною», там щорічно виділяють кошти не лише на такі посібники, а й на витратні матеріали.

Які реалії у нас? Крім того, що підручник друкують раз на п'ять років, його обмежують обсягом. Наприклад, у наших реаліях цінність математики вимірюється 300 грамами. Це означає таку арифметику: 300 г дозволяє видавати підручник на 144 сторінки; мінус 2 службові сторінки, мінус 1 сторінка на звернення до дітей, мінус 4 сторінки на зміст, залишається 137 сторінок на 140 уроків математики в рік. В інших предметах аналогічна ситуація. І, на додаток, заборона купувати додаткові до підручника посібники.

Що дозволив досягти сучасний формат посібника в умовах експерименту? По-перше, зменшена вага посібника, оскільки на рік ми пропонували 3-4 частини. По-друге, він став стимулом для організації різних видів активної діяльності та їх чергування. Це принциповий момент, якщо враховувати особливості пізнавальних процесів сучасних дітей. Учні «цифрового покоління» здатні зосереджуватися на одному виді роботи кілька хвилин. Ми запропонували вчителям формулу від американських психологів: виконувати один вид діяльності стільки хвилин, скільки дитині років. По-третє, автор може повноцінно реалізувати свою методичну систему. Матеріал до уроку розміщується на двох сторінках, що дозволяє забезпечити кожен етап процесу навчання. Це надзвичайно важливо для досягнення очікуваних результатів

уроку, тому що ми можемо поступово провести дитину по всіх сходинках пізнання, допомогти кожному учню відчувати на якомусь етапі успіх, а це для дитини молодшого шкільного віку – найпотужніший мотив навчання.

Наступний висновок: на етапі обмірковування концепції підручника необхідно вивчити психологічний портрет учня, для якого це видання створюється. З'ясувалося, що:

- у нинішніх молодших школярів практично не розвинута слухова пам'ять;
- явно простежується тенденція до переважання візуального сприйняття інформації;

- зір дитини вихоплює лише яскраві або певним чином виділені гіперфрагменти;

- кліповість мислення не дозволяє «цифровій дитині» помічати деталі, така дитина «не бачить» важливих елементів розповіді, загадки, математичної задачі; вона не може частини поєднати в ціле.

Урахувавши ці та багато інших психологічних обставин, ми відкоригували методику навчання і спосіб подання змісту. Так, зважаючи на слабо розвинені слухові рецептори, ми дублювали основні тези пояснень у письмовій (графічній) формі, кольором виділяли основне. До посібників з навчання грамоти автори М. С. Вашуленко і О. В. Вашуленко запропонували аудіо додатки, щоб працювати над розвитком слухового сприйняття. До таких додатків можна перейти через кюар коди. Крім того, для активного залучення слухових каналів сприйняття інформації у методичному апараті посібники містяться завдання на коментування учнями виконуваних дій.

Щоб утримати увагу дитини на основному, ми відмовились від мозаїчного подання елементів змісту. Близько 80 % матеріалу пов'язали з однією навчальною проблемою. Решта матеріалу, що забезпечує неперервність повторення, відійшла на другий план. Водночас, аби утримати увагу дитини на основному питанні уроку, ми запропонували вчителям «строкату» побудову уроку, за якої зміст діяльності стосується теми, а форма передбачає чергування різних видів активності. Отже, концепція підручника має ураховувати останні дані про психологічні особливості пізнавальних процесів учнів.

Щодо особливостей методики. Всім відомі кілька атрибутів НУШ, як то ранкове коло, цеглинки ЛЕГО, килимки, повернуті для групової роботи парти тощо. На перших етапах входження вчителів у нові умови роботи багато хто захопився ігровими моментами діяльності. За результатами бесід із батьками першокласників, ми дійшли висновків, що надмірне захоплення грою у багатьох випадках призвело до втрати у дітей мотивації. Самі діти ставили питання: «Коли вже ми почнемо вчитися?».

Що ми доносили вчителям під час наших зустрічей? У ситуації гри дитина діє в зоні актуального розвитку, тобто вона використовує свій досвід й може обійтися без допомоги вчителя. Аби досягти прогресу у розвитку дитини, її діяльність має відбуватися у зоні найближчого розвитку. Дитині мають траплятися перешкоди, саме їх подолання приведе до новоутворень. Таким чином, навчання якнайбільше має спиратися на дослідницьку і пошукову

діяльність. Ми не надаємо дитині готових висновків, а створюємо умови, щоб вона сама зробила відкриття нового знання чи способу дії.

Всім нам доводилось помічати, що сучасна дитина мало не народжується з гаджетами у руках. Це, звичайно, може радувати, коли маленьке дитя набагато швидше від нас знаходить способи користування цифровим пристроєм. Все було б так чудово, аби не дані, якими поділилися з нами науковці Інституту психології ім. Г. С. Костюка. Вони експериментальним шляхом встановили, що взаємодія покоління сучасних дітей з раннього віку із пласким екраном призводить до домінування так званого двовимірного мислення. Як наслідок – зниження когнітивних здібностей, навіть деградація розумових процесів.

Учителі 1-х класів помітили, що більшість дітей не те, що не можуть побудувати прості аналітичні міркування, їм навіть складно утворити елементарні пари за протилежними ознаками; вони не можуть розрізнити родові і видові ознаки (наприклад, не розрізняють місяці і пори року). Тож ми дійшли висновку, що діяльність учнів особливо в першому циклі необхідно наситити навчальними діями з тривимірними об'єктами.

Так, у навчанні математики ми запропонували такий алгоритм розкриття математичних понять або способів дії:

I етап – виконання практичних вправ з математичними матеріалами (фігурами або реальними предметами). Актуальність такого першого етапу пояснюється все ще наявністю у дітей ознак предметно-образного мислення.

II етап – виконання дії в частково матеріалізованій формі (коментування дії, зображеної на малюнку, схемі).

III етап – перехід на абстрактний рівень, оперування числами, математичними знаками.

Реалізація такого алгоритму забезпечує результативність процесу навчання. Спілкування з учителями 1-х і 2-х пілотних класів показали, що вони потребують доволі деталізованих методичних розробок. На жаль, реалії такі, що переважна більшість учителів ще не готові створювати освітні програми закладу, авторські методичні системи, навіть календарні плани з орієнтацією на навчальні можливості учнів класу. Ті розробки, що запропонували ми, містять не просто конспекти уроків, це своєрідний методичний кейс до кожного уроку. До нього входять деталізовані цілі й описані очікувані результати; проект уроку, набір завдань для організації групової роботи та реалізації індивідуального підходу; інструментарій формувального оцінювання; дидактичні матеріали тощо. Завдяки видавництвам «Ранок» і «Оріон», які в експерименті виконують волонтерську роль, на їх сайтах, а також на національній електронній платформі НУШ розміщено електронні додатки до наших посібників. Всі ці матеріали знаходяться у вільному доступі, ними може скористатися будь-хто бажаючий. Обрати з-поміж матеріалів необхідні для конкретної навчальної ситуації.

Отже, якщо автор очікує найточнішої реалізації його методичних ідей, то потрібно створити багатофункціональний і багатокомпонентний навчально-методичний комплекс. Насамкінець зазначимо, вчителі нам повірили і довірилися. Це підтверджено найбільшим вибором наших напрацювань під час конкурсів підручників. Але практики потребують постійного супроводу і методичної підтримки. Крім численних зустрічей із учителями, для комунікації ми використовуємо сучасні засоби зв'язку, зокрема соціальну мережу Фейсбук.

Такий зворотний зв'язок дозволяє виявити резерви для удосконалення науково-методичної продукції, і, що не менш важливо, підтримати позитивний імідж нашої установи.